

VABAHARIDUSTÖÖ

Mai

II

1931

Pärnumaa hariduskongress.

I.

Eesti Haridusliit ja Pärnu maakoolivalitsus, et virgutada seltskondlikku tegevust ning luua ja süvendada kontakti Pärnumaa hariduslike organisatsioonidega ja haridustegelastega, otsustasid korraldada ühiselt Pärnus pühapäeval, 15. märtsil 1931. a., Pärnu linna tütarlaste gümnaasiumi saalis Pärnumaa hariduskongressi järgmise päevakorraga:

1. Kongressi juhatusel valimine.
2. „Vabaharidustöö sihid ja teed“ — Eesti Haridusliidu sekretär E. Vender.
3. „Õpingid vabaharidustöö vahendina“ — E. Haridusliidu instruktor G. Puu.
4. „Vabaharidustöö seisukord Pärnu maakonnas ja lähema tuleviku ülesanded“ — Pärnumaa koolivalitsuse juh. A. Lusik.
5. „Avalike raamatukogude võrgus asuvad eraraamatukogude kohustused“ — Eesti Haridusliidu instruktor G. Puu.
6. Informatsioon E. Haridusliidu tegevusest.
7. Läbirääkimised ja koosolekul algatatud küsimused.

Kongressile paluti erikutsetega ja „Pärnu Maavalitsuse Teataja“ kaudu:

- a) 100 haridusliku organisatsiooni esin-dajat,
- b) 72 võrkraamatukogu juhatajat ja
- c) Pärnumaa õpetajaid.

II.

Määratud kongressi alguseks, 15. märtsil 1931. a. kella 11 e. l., kogunes kongressile 50 mitmesuguste hariduslike organisatsioonide esindajat ja haridustegelast.

1) Kongressi avas kell 11.30 päeval Pärnu maakoolivalitsuse juhataja A. Lusik, tervitades kongressi kohaliku maavalitsuse ja maakoolivalitsuse nimel ning soovides edu tööle, rõhutades, et kuna vabaharidustöö pole mõeldav haridustegelaste ja hariduslike organisatsioonide ühistööta, siis maakoolivalitsus kui demokraatlikel põhimõtetel loodud asutus tahab panna erilist rõhku kontaktile ja koostööle haridustegelastega.

a) Kongressi juhatajaks valitakse H. Siitami ettepanekul:

A. Lusik — Pärnu maakoolivalitsuse juhataja,

E. Vender — E. Haridusliidu sekretär ja J. Luur — Pärnumaa II jsk. koolinõunik.

b) Kongressi sekretärideks valitakse:

A. Tohv — Pärnu maakoolivalitsuse sekretär ja

R. Koppelman — Tõstamaa 6-kl. algkooli juhataja.

III.

2) Kõneldes teemile „Vabahariduse sihid ja teed“ E. Haridusliidu sekretär E. Vender rõhutab, et vabaharidustöö ülesandeks peab olema eeskätt parema üldhariduse andmine, sest hariduse üleküllust meil ei ole, on vaid väärkasvatus, et haritud inimesele ei sobi kehaline töö. Võitluses olemasolu eest evivad enam kaalu praktilised oskused, kuid sellest ei tohi järeldada, et vabaharidustöö ülesanne peaks olema vaid kutsehariduse levitamine. Üldharidus ja kutseharidus peavad käima käsikäes, sest üldhariduseta pole kutseharidus hästi mõeldav, vaid muutub vaid teatavate võtete mehhaaniliseks omandamiseks.

Hariduse aluseks on algkool, kust tuleb töölisi, professoreid, laevamehi, põllumehi, mille juures suur osa kodanikke jääb vaid algkooli üldharidusega. Seda on aga vähe, on kahtlematult vähe selleks, et lüüa läbi elus ja omandada kindel maailmavaade ja mitte lasta juhtida end juhustlikest agitaatorist.

Vene ajal oli hariduslikes organisatsioonides tõmbejõuks rahvuslik poliitika, oma riigi rajamisel kadus vajadus selle sihi taotlemiseks. Organisatsioonide juure tulid nooremad tegelased, kes pärisid küll vanadelt vanad vormid, kuid kel puudusid ajakohased võtted ja ideoloogia. Tekkis seisak, ummik. Nüüd tuleb võtta uus lähtekoht, teha ka tööd rahvuspoliitilises sihis, kuid välise surve, mispärast kohustused on märksa suure-

mad: tuleb kasvatada riigile elujõulisi, töötahtelisi ning loomisvõimeisi kodanikke. Sellele sihile vastavalt tuleb valida vabaharidustöö sihid ja töövormid. Ei tule otsida uut Ameerikat. Vabaharidustöö vorme ei saa kanda üle ühelt maalt teise, neid oludekohaselt muutmata. Soomes, näiteks, on õpipingi koosoleku ilme sageli täiesti vaimulik. Meile sobib enim Rootsi õpiping. Vabaharidustöö alal on meil seni praktiseeritud vaid 5—6 tegevusala, õigem 3—4. Takistab tegelaste ja raha puudus. Need tegevusalad oleksid järgmised: a) Seni oleme võtnud I etapiks loengud, kursused, selgitustöö, et sellega äratada huvi teaduste ja kunstide vastu, sest algkooli lõpetaja kaotab kontakti kooliga ja unustab õpitu peagi. Tema huvi tuleb äratada ja hoida alal. Ei tule aga rõhutada vaid hariduse tähtsust, see oleks kõige halvem. Tuleb pakkuda ja äratada huvi isetegevusele, tömmata kaasa kuulajaid, juhatada neile abinõusid edasiarendamiseks. Kuulajad ei tohi jääda millalgi passiivseiks, vaid neid tuleb katsuda rakendada tööle. Iga lektor peab teadma allikaid, kust võib leida materjali loenguga äratatud huvi rahuldamiseks ja edasiarendamiseks, kuhu ta peaks juhatama kuulajaid.

b) Raamatukogude alal tuleb seda juhtnõuks „raamat rahva sekka“. Raamat läheb rahva sekka siis, kui raamatut osatakse lugeda. Inimene peab oskama raamatust lugeda seda, mis autor sinna peitnud, aga mitte piirduma sõnade kokkuluugetamisega laseiks. Rahvast tuleb õpetada lugema. Raamatukogu juhataja peab suutma anda lugemisele suuna. Selleks peab ta olema psühholoog. Maal aga puuduvad sellased tegelased. Kannatab praegu ka kirjanduse valik, millele tuleks samuti panna rõhku. Tuleb ka leida vahendeid raamatukogude majandusliku külje parandamiseks, teha propagandat omaval tegelaste hulgas, et ei määrataks raamatukogule seadusega ettekirjutatud miinimumi, 2 senti elanikult.

c) Kolmandaks abinõuks oleksid õpiringid, mille üle refereerib G. Puu.

d) Neljas abinõu — õppereisid, milline ala seni on jäänud täiesti sööti ja on jäänud kasutamata riigilt antud soodusused hinnalanduse näol raudteel. Tuleks juba koolides selgitada lastele õppereiside tähtsust, et see oleks vajaline ka täiskasvanuile. Peab aga olema häid õppereiside juhte, siis on neist kasu.

e) Viies abinõu oleks — rahvaülikool, mis tuleks avada ka Pärnumaale.

f) Kuues — pidude küsimus; seni seatakse sel alal sihiks peamiselt tulude või

tegelaste olengu korraldamise eesmärk. Tuleb aga võtta kasvatuslik siht.

Soovib, et vabaharidustöö saaks tegelastele armsaks küsimuseks, mille puudusi püütakse parandada ühise jõul ja nõul.

3) Teemile „Õpiringid vabaharidustöö vahendina“ refereerib E. Haridusliidu instruktor G. Puu.

Kõneleja leiab, et vabaharidustöö ala vastu puudub huvi, siin valitseb üldine loidus. Selle kaotamiseks tuleb vabaharidustöö süsteemi muuta vormiküllasemaks ja mitmekesisemaks. Kui sügavam künd ei õnnestu, tuleb juurida uudismaad juure. Üheks aueks tööpõlluks sel alal on õpiringid, mis on alguse saanud Ameerikas. Seal on nad siirdunud Inglismaa, Rootsi, Daani ja Soome kaudu meilegi.

Alguse tegi 6—7 a. tagasi E. Karskusliit, kuid tegevus millegi pärast vaibus. Hiljuti algatas E. Haridusliit küsimust uuesti. On kasutatud raadio abi ning peetud propaganda-koosolekuid, asutatud õpiringide laenuaamatukogu. Eeloleval sügisel on kavatsus kutsuda kokku õpiringide kongress.

Mis on õpiping? Õpiping on isetegevuse põhimõttel enesearenduse sihti taotlev inimeste rühm. Sellaselt võiks õpiringi mõistet defineerida.

Ta erineb loengust kõigepealt sellega, et eeldab vähemat kuulajate-osavõtjate arvu, kusjuures iga osavõtja peab olema aktiivne, avaldama seisukohti ja esitama küsimusi. Aine pole tähtis. Võib käsitada teaduslikke probleeme, laiendada teadmisi mitmesugusil aladel, lugeda ja analüüsida kirjanduslikke teoseid jne.

Õpiringis võib ära märkida 4 elementi: 1) juhataja, kes muretseb materjali, juhib tööd, teeb kokkuvõtteid jne.; 2) referent, kes esitab referaadi, võimalikult ühekülgset; 3) oponent või koreferent, kes käsitab küsimust mõnest vastasküljest, et tekiks teatav antagonism, mis annaks põhjust osavõtjate sekkalöömiseks; 4) osavõtjad, kellest igaüks esitab kirjalikult ühe küsimuse, millised sorteeritakse, nummerdatakse ja osavõtjatele jagatakse, ja igaüks peab lugema ette küsimuse ning avaldama selle kohta oma seisukoha, millele järgnevad läbirääkimised, mis juhataja võtab kokku, täendades, mis puudu.

Pärast tööd järgneb meelelahutus, et pehmemdada ja siuda läbirääkimistel tekkinud võimalikke teravusi ning vastolusid ja hoida koos seda õpiringlaste ollust, kes alul vaimutööd ei hinda.

On ju vabaharidustöö üheks sihiks üldse tuua kokku neid kildkondi, mis tekitanud usu-

lised, poliitilised ja majanduslikud tegurid. Selles on esikohal õpingid. Edasi kasvatavad õpingid rahvast-majesteeti ka kõnelema, oma arvamist avaldama ja end maksma panna. Muidu vaigib majesteet, tulevad agitaatorid ning liidrid ja hakkavad kõnelema ning tegutsema rahva nimel, kellele jääb vaid kõlav majesteedi nimi ja sedagi kuuleb ta vaid 3 aasta tagant kord. Õping arendab ühistunnet, õpetab end ohjeldama, end aitama, üksteist mõistma. Lõpuks on ta väga vähese kuludega teostatav.

Tehakse 10-minutiline vaheaeg.

4) „Vabaharidustöö seisukorrast Pärnumaal ja lähema tuleviku ülesandest“ refereerib maakoolivalitsuse juhataja A. Lusik.

Põhiseaduse järgi on teadus, kunst ja nende õpetus Eestis vaba, kuid õpetuse andmine seisab riigi ülevalve all. Seda ülevalvet teostab riigis H. S. M., kellele kuulub rahvahariduse üldine korraldamine ja juhtimine nii koolis kui ka välispool kooli.

Seda ülesannet teostab ministeerium kohadel rahvalt valitavate ja kontrollitavate demokraatlikel põhimõtetel loodud omavalitsuste kaudu. Maakonna piires on selleks loodud maavalitsused haridusosakondadega või maakoolivalitsused. Eestimaa koolivalitsuse ajut. korralduse järgi on maakoolivalitsuse peamiseks ja suurimaks ülesandeks rahvahariduse korraldamine ja juhtimine maakonna piires; eriti kogukondlikest ja seltskondl. asutustelt, organisatsioonidelt ja üksikult isikult hariduse alal tehtavate ettepanekute läbivaatamine ja nende teostamiseks eelduste — vajalike krediidid — nõutamine ja aruandmine hariduse seisukorrast maakonnas. Seda on seaduse andja soov olnud, et rahva esinduse poolt valitud omavalitsuse hariduse ala juhtivad tegelased peavad andma aru ka rahvale oma tööst ja tegevusest ning tuleviku kavatsustest. Minule on usaldanud Pärnumaa rahva esinduskogu — maavolikogu — väga raske ja vastutusrikka ülesande — maakonna hariduse juhtiva ja korraldava asutuse — kohaliku maakoolivalitsuse. Olles sel kohal vaevalt 11 kuud, 1930. a. aprillist saadik, pean paratamatult andma ülevaate ka osalt minu eelkäijate tööst ning ühes sellega avaldama oma arvamised ja kavatsused tulevikus vabaharidustöö alal.

Olles teadlik ülesande raskusest, teen seda eeldusel, et ma eriti oma ülesande teise osa juures — s. o. vabaharidustöö tuleviku ülesannete selgitamisel — tohin loota, et lugupeetud haridustegelased siin appi tulevad ja et ülesande lahendamise ühiselt. Sest olen kindel, et kui maakoolivalitsuse tööd hariduse korraldamisel ja juhtimisel saadab laial-

daste rahvahulkade, haridus- ja seltskonnategelaste heatahtlik kaastöö ja suhtumine, siis ka maakoolivalitsuse tööd kroonib edu.

Maakoolivalitsus on omavalitsuse asutus, on rahva enda esindaja kaudu juhitud, järelikult peab tema esimene ja tähtsaim püüd olema selles, kuidas võimalikult laiemaid rahvahulki tõmmata kaasa ühiseks tööks, käesoleval juhul üldiseks rahvahariduse tööks.

Täna kokkutulnud lugupeetud Pärnumaa haridustegelaste ülesanne on aga kohapealt tegelikult haridustöös saadud kogemuste põhjal anda juhatust ja olla abiks vabaharidustöö korraldamisel Pärnumaal ja lähema tuleviku ülesannete fikseerimisel. Ja ma loodan, et need ühised soovid, ettepanekud ja kavatsused, mida täna hariduskongress siin vajalikeks ja tarvilikeks tunnustab, jäävad maakoolivalitsusele vabaharidustöö korraldamisel alusmüüriks ja leiavad täitmist niipalju kui see seisab maavalitsuse võimuses.

Nagu tähendatud, on maakoolivalitsuse tähtsaimaks ja suurimaks ülesandeks rahvahariduse korraldamine ja juhtimine maakonnas.

Rahvahariduse korraldamine sünnib meil tavaliselt kahel viisil: 1) avalike õppeasutuste kaudu, 2) haridustöö kaudu välispool kooli ehk n. n. vabaharidustöö kaudu.

Need 2 suurt ja tähtsat ülesannet rahvahariduse korraldamisel koolides ja välispool kooli peaksid õieti olema mõlemad üheväärsed ja tuleks mõlemale aladele pühendada üheväärselt tähelepanu. Kuid kahjuks pole see nii, sest kui rääkida üldisest rahvahariduse tasapinna tõstmisest, siis ei saa seda ainuüksi korraldada koolide kaudu, vaid peab rahvaharidust edendama ka välispool kooli. Ainult piirduda hariduse andmisega õppeasutuste kaudu oleks liialt ühekülgne hariduse edendamine. Jätta koolist tulnud noored ainult algkoolist saadud teadmistega — oleks mitte küllaldane hoolitsemine rahvahariduse tasapinna tõstmise eest. Siin on väga suur ja tähtis ülesanne vabaharidustöö, milline tegevusala on jäetud aga tänini seltskondlike organisatsioonide ülesandeks. Kahjuks peab märkima nii maakoolivalitsuse kui ka teiste haridust juhtivate asutuste senises töös ja tegevuses, et peamine ja suurim raskus ja eriline tähelepanu on pühendatud haridustööle koolides. Kuid see on ka väga loomulik ja arusaadav üldistes oludes, sest vaevalt 12 a. oleme iseseisvalt juhtinud ja korraldanud oma Eesti koole. Ja koolide korraldamine on alles arenemisastmes. Meie alg-, täiendus-, kutse- ja keskkoolid pole veel meie olude kohaselt lõplikult välja kujunenud. On oodata alles riigikogult uut av. algkoolide sea-

dust. Niisama tume on tulevik keskkoolide suhtes, täiendus- ja kutsekoolidest rääkimata. Loomulikult langeb siis haridustöö raskus koolide korraldamisele ja seepärast pole saadud küllalt intensiivselt tööd juhtida teisele suuremale ülesandele, vabaharidustöö korraldamisele. Vabaharidustöö on jäänud teisele kohale, kuigi haridustegelase seisukohalt peaksid need mõlemad, kui kaksikud, seisma üheväärselt hariduse korraldamisel.

Ka maksvad seadused on jätnud vabaharidustöö orvu seisukorda. Kui kõik seaduse normid teevad otse kohustavaks ja sunduslikuks hariduse korraldamise koolide kaudu, siis vabaharidustöö on jäetud vabatahtlikuks tööks. Maksvad seadused näevad küll ette, et H. S. M. ülesandeks on teaduse, kunsti ja kirjanduse edendamine, maakoolivalitsuse ülesandeks samuti hariduse korraldamine koolides ja välispool kooli. Täpsemalt ja üksikasjalisemalt on loendatud vabaharidustöö ülesanded vallakoolivalitsuse ülesandeks ja nimelt, et vallakoolivalitsuse ülesandeks on „raamatukogude, lugemisubade avamine, kursuste toimepanemine jne.“. Seadusandjal on olnud hea arvamine ja ilus kavatsus panna need ülesanded sellele omavalitsuse orgaanile, kes rahvale on kõige ligemal ja kõige kättesaadavam. Kuid see hea kavatsus on jäänud ainult paberile. Vallakoolivalitsused kaotati 1926. a. Vähemalt pole kuulda olnud, et vallavalitsused oleksid oma algatusel korraldanud kursusi, avanud lugemistube jne. Küll aga on nad rahvaraamatukogude korraldamisel niipalju tegutsenud, kuivõrd raamatukogude seadus otsekohe ette kirjutab — valdadele määrata toetust vähemalt 2 senti elanikult avalike raamatukogude toetuseks. Poleks seadus seda teinud sunduslikuks, oleks ka see ala seisnud söödis. Samasugune olukord on valitsenud ka teataval määral maa- val. harid. osakonna tegevuses jendisil aastail. Vabaharidustöö on jäänud ka siin teisele kohale. Seejuures ei saa aga järeldada, et Pärnumaal vabaharidustöö on täiesti söödis. Siin on rõõmustaval viisil kaasa aidanud kohalikud hariduslikud organisatsioonid, haridustegelased ja eriti õpetajad, kelle peal on lasunud suuremal määral vabaharidustöö maal, samuti ka omavalitsused ja maakoolivalitsus, ja selle tagajärjel võib öelda, et Pärnumaa vabaharidustöö korraldamisel ei seisa viimsete hulgas.

Et vabaharidustöö seisukorrast ja korraldamisest saada pilti, vaatleme seda üksikute alade järgi:

1) vabaharidustöö kursuste, loengute ja avalike ettekannete kaudu;

2) avalike raamatukogude võrk:

3) rahvamajad;

4) vabaharidustöö organisatsioonid.

Sellega oleksid puudutatud kõik tähtsamad vabaharidustöö alad ja seda ala soodustavad ning pidurdavad tegurid.

I. Vabaharidustöö loengute, kursuste ja avalike ettekannete kaudu.

Loengute kohta täpset ülevaadet anda ei saa, sest neid kõiki ei registreerita maakoolivalitsuses. Võib neist kõnelda ainult nii palju, kui palju maakoolivalitsusel on teada. Võin vaid siinkohal märkida, et Pärnumaa l jsk. koolinõunik hra Luur on üksi pidanud hariduslikke loenguid 1929/30. aastal üle 40 kõnekoosoleku (kasvatusliku, kutseharidusliku). Kui arvata siia juure harilikult iga aasta 24. veebr. Eesti iseseisvuse päeval korrald. kõnekoosolekud, eriteadlaste kõned (maa-agroonoom jne.), siis tõuseb see arv sadadesse.

Juba 1925. a. korraldati I Pärnumaa hariduspäev, siis I Pärnumaa haridusnädal, nimelt 17. III — 24. III. 1929. a. Selleks nädalaks mobiliseeris maakoolivalitsus peaaegu kõik Pärnumaal saadavad intelligentid jõud ja palus kõnelejaid veel Eesti Haridusliidust ja H. S. M. Kõnelejaiks oli haridustegelasi, õpetajaid, arste, juriste, ajakirjanikke, omaval. tegelasi jne. Hariduslikke kõnesid peeti Pärnumaal 74 kohas. Peale kõnede esineti veel lauluga, deklamatsiooniga, valguspiltidega jne. Osa võttis haridusnädalast 8820 inimest.

I Pärnumaa haridusnädalat võib lugeda täiesti kordaläinuks.

Üldhariduslikud kursused.

Õieti tuleb I P. haridusnädalat lugeda teatavaks eelsammuks ja hooandjaks selleks, et viimaseil aastail on rõõmustavalt märgata vabaharidustöö tõusu. Üldse võib märgata, et Pärnumaa elab praegu vabaharid. tõusu tähe all, sest sellasel rohkel arvul ei ole seni millalgi Pärnumaal korraldatud üldhariduslikke kursusi ja loenguid kui just 1930/31. aastal.

Nii on 1930. a. korraldatud (maakoolivalitsuses registreeritud) 21 kursust, selles arvus:

1) pühapäevakoole	—	7
2) majapidam. kursusi	—	4
3) näitekursusi	—	5
4) käsitöökursusi	—	3
5) üldharidusl. kursusi	—	2

21

Neist kursustest on võtnud osa 2714 inimest, s. o. keskmiselt 130 inimest kursuse kohta. Raha on kulutatud nende kursuste peale Kr. 2010,47.

Sellest:

- a) riik andis — Kr. 1014,98 — 50 prots.
- b) maaval. andis — Kr. 15,1 — 1 prots.
- c) õppemaksust saadi Kr. 153,20 — 6 prots.
- d) kursuste korral-

daja andis — Kr. 426,39 — 22 prots.

- e) mitmes. k. arvel — Kr. 400,60 — 21 prots.

Paistab silma, et 50 protsenti kogu vabaharidustöö kuludest katab riik.

1931. a. muutub pilt veelgi.

1931. a. 2½ kuu jooksul on registreeritud juba 29 kursust, sealhulgas:

- a) pühapäevakoole — 14
- b) majapidamiskursusi — 4
- c) kalaasjanduskursusi — 6
- d) näitekursusi — 1
- e) üldharidusl. kursusi — 3

28

Neist kursustest võtab osa umbes 1000 inimest.

Kulused on Kr. 1058,49.

Neist kuludest katab:

- a) riik — Kr. 225,09 — 21 prots.
- b) maavalitsus — Kr. 375 — 35 prots.
- c) õppemaks — Kr. 222,75 — 21 prots.
- d) kursuste korraldaja Kr. 89,80 — 8 prots.
- e) muud tulud — Kr. 145,85 — 15 prots.

Kaaluva osa sellest moodustavad maavalitsuse toetusel ja maakoolivalitsuse algatusel korraldatud 14 pühapäevakooli.

Avalike ettekannete alal.

Et kultuurilist järelevalvet avalike ettekannete üle küllalt edukalt ei saadud teostada, registreeriti kogu asi ja arvates 1. I 1930. a. võttis maakoolivalitsus valve teostamise enda kätte, teostades seda õpetajate kaudu.

Pärnumaa on jaotatud 70 ringkonda, milistes igas on 1 maakoolivalitsuse esindaja 1 või rohkema arvu asemikuga. Kokku on kultuuril. valve teostajaid 70 ja asemikke 95, kõik õpetajad, kes käivad kõigil avalikel ettekandel ja märgivad oma tähelepanekud erilisse vihku, mis aasta lõppedes saadetakse maakoolivalitsusele.

Esindajad on varustatud sellekohaste tunnistustega.

Katsetunnid koolilõpetanud algkooli õpilasile.

Vabaharidustöö alasse teatava määran võiksid kuuluda ka 1923. a. sisseseatud katsetunnid kooli lõpetanud algkooli õpilasile, kes on nooremad kui 16 a. ega ole lõpetanud V ja VI klassi. Sellega taheti siduda kooliga kui haridusasutusega noori algkoolist vabanevaid õpilasi, äratades neis huvi vaimliste küsimuste vastu, et nad noorelt

koolist lahkudes ei satu pahede küüsi. Tunnid olid algkoolide juures 2 korda kuus, iga kord 2 tundi kooli ajal. Lõpetati tunnid 1. aug. 1930. a., millal hakkas maksma sundslik 6-kl. algkool.

R a a m a t u k o g u d .

Raamatukogude alal käis samuti kogu aeg organiseerimistö. Juba 1925. a. koostati I Pärnumaa rahvaraamatukogude võrk. Raamatukogusid selles oli 53. On märgata raamatukogude alal aastaastalt kasvavat edu:

Raamatukogusid oli:

1920. a. —	30
1923. a. —	53
1926. a. —	68
1929. a. —	69
1931. a. —	71

Raamatukogude alal korraldati Pärnus 1925. ja 1927. a. raamatukoguhoidjate kursused, instrueeriti raamatukogusid, anti nõu ja juhatus, varustati kirjandusega.

1926. a. 1. VIII revideerivad ja instrueerivad raamatukogusid koolinõunikud. Väärrib märkimist, et kui 1927. a. ilmus avalike raamatukogude seadus, mis raamatukogude avamise tegi sundslikuks vallaomavalitsustele, siis tervelt 25 protsenti vallaomavalitsusi tuli selleks sundida järelevalve orgaani kaudu ja 3 vallaval. koguni kohtu kaudu.

Valdade toetus 2 prots. elanikult on minimaalne. Paljud vallad ei määragi rohkem. Erandeid on mõned üksikud (Tõstamaa v. toetus 200 kr., teistel 15 kr. — 30—40 kroonini).

Praegu on Pärnumaal avalike raamatukogude võrgus kogusid:

a) avalikke raamatukogusid	— 12
b) avalike raamatukogude ülesandeid täitvaid eraraamatukogusid	— 60
	<hr/>
	72

Avalike raamatukogude alal on praegu teoksil raamatukogude korraldamine vastavalt avalike raamatukogude seaduse nõudele, nagu:

- 1) lepingute sõlmimine vallavalitsustega;
- 2) nõukogude ja toimekondade moodustamine;
- 3) nõukogude ja toimekondade kodukordade moodustamine ja kinnitamine;
- 4) raamatukogu kodukordade koostamine.

Võib märkida, et peaaegu kõigi raamatukogude suhtes on teostatud seaduse nõuded, moodustatud nõukogud ja toimekonnad ning kinnitatud kodukorrad.

R a a m a t u k o g u d e v a r u s t a m i n e
väärtusliku kirjandusega.

Kõigile Pärnumaa av. raamatukogudele on

riigi toetuse arvel ostetud koguteos „Pärnumaa“.

Rahvamajade alal.

1929. a. koostas maakoolivalitsus Pärnumaa rahvamajade võrgu, kuigi selleks seadus puudus. Koostatud kava järgi on ette nähtud

I liigi rahvamajade ringk. — 16 rahvamaja, II liigi rahvamajade ringk. — 40 rahvamaja.

Kuna aga vastav seadus puudub, siis pole sel võrgul praegu olulist tähtsust. Ehitamisel on praegu Karksi-Nuia tuletõrje seltsi maja. Kavatsusel: Tõhela Noorsoo Seltsi, Jakobi Haridusseltsi jne. rahvamajad. Valve rahvamajade ehitamiste üle. Endisilt vastavate plaanide nõudmine. Teedeministeeriumi nõudmised sel alal.

Haridustöö organisatsioonid.

Pärnumaal on praegu:

1) haridusseltse	—	29
2) raamatukogu-seltse, kirjandus- ja lugejate ringe	—	29
3) laulu-, mängu- ja muusikaseltse	—	9
4) kunstioorganis.	—	2
5) noorsoo-seltse	—	13
6) spordiseltse	—	12
7) karskusseltse	—	6

Kokku 100

kultuurilist ja hariduslikku organisatsiooni.

	1922	1925	1928	1930
Haridusseltse	18	20	27	29
Raamatukogu-seltse	17	28	30	30
Laulu-mängu-seltse	5	7	7	9
Noorsoo-seltse	9	10	11	13
	49	65	75	81

1922. aastast on seltside arv kasvanud 49 pealt 81 peale, s. o. ligi 50 protsenti.

Osa seltse tegutseb energiliselt, kuid osa püsib varjusurmas. Tuleb ilmsiks väga palju jõudude killustamisi. Palju seltse, igati taotleb samu sihte. Majanduslik kitsikus ja üldine kehvus, pidudest tuleb vähe sisse. Maavalitsuse lõbustusmaks 10 prots. hariduslikel, kultuurilistel ja heategevail seltsidel.

Põlevaimaid päevaküsimusi on praegu kursuste registreerimise küsimus. Hamini määrus 1926. a. R. T. 60 on puudulik, mistõttu segadus registreerimise alal. Registreerimise tähtaeg — 2 nädalat — osalt pikk, eriti seltsidele. „Teiste ministeeriumi“ kursused vabad registreerimisest; saadetud märkukiri HSM-le.

Lähima tuleviku ülesanded vabaharidustöö alal.

1) Maakoolivalitsusel on kavatsus panna rohkem rõhku vabaharidustööle, eriti püha-

päevakoolidele ja üldhariduslike kursuste korraldamisele. Põhjustanud asjaolu, et need on töötanud väga edukalt ja lõõnud läbi maal.

Pole kuski kursused ära jäänud. Suur osavõtt igal pool. Maavalitsuse toetus Kr. 30.— väike, kuid paneb seltskonna liikuma. Korraldamine koolide kaudu. Kaasa tõmmatakse kõik kohalikud jõud. Õpetajaskond ja teised haritud jõud on vastutulelikud. Tänavu on 14 pühapäevakooli, kuna kavatsusel on 20 kooli. Selleks on suurendatud toetussummasid maavalitsuse 1931/32. a. eelarves.

2) Kavatsusel maakoolivalitsuse kursuste kuulutuste valmistamine ja kättesaatmine. Seltsidel või kursuste korraldajail vähem kulusid.

3) Kohad, kus kursusi korraldada — neis kohtades, kus seltskondlik elu soigus.

4) Kursuste korraldamine ja ainete valik täiesti vaba. Parem, kui on rohkem lektoreid.

5) Rahvaraamatukogude alal. Raamatukogu juhatajate päev ja kursused.

6) Kirjanduse valiku teostamine. Raamatukogudel puuduvad kirjanduse nimestikud. HSM kavatsus sel alal.

7) Rahvamajade võrou arendamine ja rahvamajade ja koolimajade ühendamine. Selles mõttes on peaaegu kõigi viimaste koolimajade projektide juures klassid nähtud ette liikuvate vaheseintega. (V.-Karistes, Orajõel, Kikeperas, Selistes, Uulus seltsi toetus.)

8) Kontakti loomine seltsidega ja seltside esindaja kutsumine maaharidusnõukogusse.

Keskkohtalt, asutusest, ei saa üksi juhtida ja korraldada haridustööd. Asutus on üksi jõuetu, kui tal puuduvad kohtadel organisatsioonid ja tegelased. Asutus ja seltskond peavad töötama käsikäes. Mõlemal pool tuleb ette viigu ja komistusi, kuid vastamisi üksteisele ühatusi ja näpunäiteid andes saab töötada kõige paremini. Peab olema koostöö ja ühendus mõlema vahel. Selleks ühendajaks tahab olla ka tänane kongress. Maakoolivalitsuse esindajana loodan, et ka täna läbirääkimistel avaldatud mõttevahetused toovad ainult kasu, ja maakoolivalitsus tahab igatahes arvestada kongressi arvamisi. Ja ma usun, et sellest kõigest on kasu sellele eesmärgile, milleks me täna kokku tulime, s. o. Pärnumaa vabaharidustööle.

5) „Avalike raamatukogude võrgus asuvate eraraamatukogude kohustustest“ kõneleb E. Haridusliidu instruktor G. P. Uu, kes leiab, et, kuigi mõnel pool omavalitsused annavad naeruväärt väikesi summasid eraraama-

tukogudele ja on olemas mitmed kohustused, nagu võõra elemendi tulek raamatukogu juhtivasse orgaani omavalitsuse esindaja näol, alluvus omavalitsustele ja riigile ning välisrevisjon, samuti leping omavalitsusega, ometi on olemas ka paremused, nagu toetused ja tasuta nõuanne revidentidelt, mis ei tohiks milgi tingimusel olla takistuseks edaspidigi uute eraraamatukogude avalike raamatukogude võrku astumisel.

Näitab statistiliste andmete varal, mis kogutud Harjumaa, et eraraamatukogud on paremini korraldatud ja elujõulisemad kui omavalitsuse avalikud raamatukogud.

6) Informatsioonina E. Haridusliidu tegevusest jaotatakse koosolijatele trükitud aruanne ja vastavad materjaalid.

IV.

Järgnevalt läbirääkimisel demonstreerib instruktor G. Puu õpiringi meetodi läbirääkimistel, kasutades koolival. juhataja A. Lusiku referaati. Kogutakse küsimused ja siis vastatakse ning arutatakse läbi koosolijailt.

H. Siitam: Pühapäevakool Suigus annab väga häid tagajärgi. Oleks ainult vaja, et saadaks lektoreid välispoolt, sest muidu läheb töö üksluiseks ja õpetajaile väsitavaks.

J. A. Luur: Virumaa rahvaülikool neelab peaaegu kõik HSM summad vabaharidustöö alal, nii et Pärnumaal selle avamisest lähemal ajal vaevalt saab tõsisemalt kõnelda. Selgitab vabaharidustöö põhimõtteid ja õpetajate osa selles. Seltskonda tuleb tervendada, et võidelda pahede vastu, ja siin peavad lööma kaasa õpetajad. Sakslased rõhutavad oma ajakirjades, et eestlaste juures ilmnevad pahed nende juures nii suurel määral ei esinevat, mis olenevat nende paremast haridusest. Tarvis jõuda hariduse ja kultuuri suhtes kõrgemale tasemele.

G. Puu vastab, et Virumaa rahvaülikool ju nõuab summasid, kuid ta on hädavajalisi asutusi, milliseid Daanis peavad ülal koguni erasikud. Harjumaa rahvaülikool aga kogub oma summad teisel teel.

A. Tohv rõhutab, et ka rahvaülikoolide alal peaks maksma põhimõtte, et mis välismail, kas või Daanis, hea, see pole veel meil samal kujul kohane. Ei olevat veel sugugi selge, kas Daani rahvaülikoolid sel kujul meil läbi löövad. Meil on olnud ka oma rahvaülikoolid ja need on kõik Zimse seminariid, endised kihelkonna- ja teised koolid, eriti aga just endised ev.-luteri usu kihelkonnakoolid. Tähtis pole vorm, vaid sisu. Ka praegu on Pärnumaal 6 õppeasutust, mis tahavad asendada rahvaülikoole ja need on

maavalitsuse täienduskoolid, kus õpetus on rajatud rahvaülikoolide põhimõttele.

E. Vender tähendab, et ta pole tahtnud teha etteheide Pärnumaale, et seal puudub rahvaülikool, vaid arvanud, et kui Põhja-Eestis on 2 kooli — Harju ja Viru — siis oleks vahest sobivam, kui üks asuks Põhja-teine Lõuna-Eestis. Kahtleb, kas suudab täienduskool täita rahvaülikooli ülesandeid, sest seal on vähem õppejõude ja puudub sunduslik internaat. Tuleb oodata ära rahvaülikoolide seadus, alles siis saab hakata sihikindlamalt tööle.

Puudutab lõbustumaksu küsimust, mis koormab seltsi ja mida Valgemaal isegi Haridusliidu populaarteaduslikelt loenguilt võetakse 40 protsenti.

A. Lusik vastab, et Pärnumaal oli maks seni 20 protsenti, millest hulk pidusid vabastati. Edaspidi on 10 protsenti ja sellestki vabastatakse ettekandeid osalt ja tervelt.

E. Vender märgib Pärnumaa edu vabaharidustöö alal, kus on tehtud nii mõndki, mis mujal puudub, kus on olemas konkreet- sed ja kaugele ulatuvad sihid vabaharidustöö alal ja kus maavalitsus, hoolimata kitsast ajast ja raskustest, toetab vabaharidustööd, koguni suurendab summasid. Väga rõõmustav kuulda.

J. Luur toonitab, et kohati, isegi linna lähedal, on maapidude reperituaar väga tühine ja isegi labane. Etendatakse „Tädi Juta Kalkutat“, „7-puudane ämm“ jne., mis on labased ja tühised.

Etteheide kutsub välja elavaid vaidlusi.

E. Glück rõhutab, et puuduvad sobivad näidendid, ja kuigi need on olemas, siis ei saa ometi iga näidendi maal ette kanda, see oleks teinekord näidendi ja enda naeruväärseks tegemine, kunsti profaneerimine, kuna maal puuduvad näitlejad ja vastavad lavaseadeldised. Siis vähemalt püütakse saavutada lõbu, naelja.

Sama rõhutab R. Koppelman, kes tähendab, et isegi Haridusliidu võis'usel saavutatud näidendite hulgas mõned, nagu „Õrne põrku“, on tühisevõitu jandid, mis küll pakuvad vahest lõbu, aga ei mõju kasvatavalt. Kellelegi ei tule meelegi seepärast labasust kiita heaks.

G. Köösel rõhutab samuti kohaste näidendite puudust, mis iseäranis teravasti annab end tunda keskkooli noorsoo juures. Kuid see puudus esinevat ka suurte ja vanade kultuurrahvaste, nagu sakslaste jne., juures. Seal aga saadavat sellest üle sel teel, et instseneeritavat sobivaid proosapalasisid, ja tulemused olevat head. Toodavat lavale palju tegelasi ja suurt ilmekust ning mitmekesi-

dust. Ka Venemaal olevat seda oma ajal praktiseeritud. Näidendite kirjastamine vististi tulu ei andvat, mispärast ka neid vähe trükitakse. E. Haridusliit ja haridusministeerium peaksid astuma appi.

E. Vender vastab, et E. Haridusliit tegeleb sel alal, kuid töid on raske saada, kuigi neid käsikirjadena pakutakse sadadena. Rõhutab, et maapidude repertuaari tuleb tõsiselt parandada ja et tuleb hoiduda sattumast banaalsusse ja sageli lausa nilbusse, sest see sööb pikapeale peod üldse välja ja sellega olevat palju seletatav nähtus, et kui selts varemini sai peolt 200 krooni tulu, nüüd saab 20 krooni ja varsti ei saa sedagi. Tuleb vähemalt valida ja jätta välja labasused selle asemel, et neid juure lisada, nagu seda

maal teevad teinekord isegi kutselised näitlejad, olles meelitatud naerupuhanguist.

J. Luur rõhutab, et pidudelt peaks kaduma liigselt laialdane joomine ja sellega kaasas käivad tooruse ja ülbuse nähtused. Rikutakse tervist, pussitatakse ja luuakse riigile nii invaliide. Kuhu nii minnakse? Sageli on üksikuil tegelasil, eriti õpetajal, hea autoriteet. Neil tuleks end panna maksma. Üldse tuleks võidelda joomise vastu. Sellega ühinetakse üldiselt.

E. Vender lõppsõnas tänab koosolijaid ja Pärnu maakoolivalitsust, teeb kokkuvõtte päevast, mis olnud tööviljakas ja tulemusrikas, kuigi halvad teolud ei ole võimaldanud rohkearvulist osavõttu.

Lõpetab kongressi kell 4.30 pl. 1.

Kavu avalike raamatukogude võrgus asu- vaile raamatukogudele.

Kuna eraraamatukogude ülalpidajaile organisatsioonidele tekitab sageli raskusi valla ja seltsi vahelise lepingu, raamatukogu toimikonna kodukorra ning raamatukogu tarvitamise määruste koostamine, siis loodab Eesti Haridusliit siin oma abi võivat pakkuda alljärgnevate kavade avaldamisega:

I. Leping avalike raamatukogude võrku võetud (nimi.....) seltsi raamatukogu ülalpidamiseks.

(nimi.....) vallavalitsuse volikogu volitusel ja (nimi.....) seltsi juhatus peakoosoleku otsuse põhjal sõlmisid avalike raamatukogude võrku võetud (nimi.....) seltsi eraraamatukogu ülalpidamiseks alljärgneva lepingu:

§ 1. (nimi.....) seltsi raamatukogu võetakse (nimi.....) valla avalike raamatukogude võrku käesoleva lepingu allkirjutamise päevast alates, millisest ajast peale peab ta täitma kõik avaliku raamatukogu ülesanded.

§ 2. Selts on kohustatud täitma oma raamatukogu korraldusel ning rakendusel kõiki avalike raamatukogude seaduse ning selle seaduse alusel antud haridus- ja sotsiaalministeeriumi määruste nõudeid.

§ 3. (nimi.....) vallavolikogu on kohustatud määrama iga aasta eelarve korras (nimi.....) seltsi raamatukogule toetust a) kirjanduse ostmiseks iga (nimi.....) valla piirkonnas asuva elaniku kohta vähemalt ..... senti, b) raamatute köitmiseks ..... krooni, c) ruumide üüriks ..... krooni,

d) inventaari ja raamatukogu rakendustarvete soetamiseks ..... krooni, e) raamatukoguhoidja palgaks ..... krooni ja g) asjaajamise kuludeks ..... krooni.

§ 4. (nimi.....) vallavalitsus on kohustatud (nimi.....) seltsile välja maksma oma eelarves seltsi raamatuk. ettenähtud summad samal eelarveaastal hiljemalt 1. augustiks.

§ 5. Raamatukogu tarvitamine peab olema vaba ning tasuta kõigile (nimi.....) valla piires elavaile kodanikele.

§ 6. Laenutatavate raamatute säilitamiseks võib (nimi.....) võtta igalt lugejalt tagatist, mille summa ei tohi tõusta *) üle ..... krooni.

§ 7. Kui lugejad raamatukogu tarvitamise määrustes ettenähtud tähtajaks laenatud raamatut tagasi ei too, võib selts lugejalt võtta trahvi*) ..... senti köitelt iga üle tähtaja peetud nädala või selle osa eest.

§ 8. Raamatukoguhoidja vastava teadande põhjal kohustub vallavalitsus rikutud, kaotatud või kahe meeletuletuse järele raamatukogusse tagasi toomata raamatu hinna kahekordses suuruses vastuvaidlematus korras sisse nõudma.

§ 9. Trahvidest ning avalike raamatukogude seaduse § 19 nimetatud summadest saadud raha kasutatakse ära kirjanduse ostmiseks.

§ 10. Valla volikogu ning -valitsus on

*) Tagatise ning trahvimäärad kinnitab maavalitsus.

kohustatud (nimi.....) seltsi raamatukoguhoidja kutsuma osa võtma oma koosolekuist, milliste päevakorras on ette nähtud raamatukogudesse puutuvad küsimused.

Kutsed peab olema väljastatud vähemalt üks nädal enne koosolekut.

§ 11. Soovib üks lepinguosalistest käesoleva kokkuleppe tühistada, siis peab ta sellest teisele teatama kirjalikult vähemalt kuus kuud ette.

§ 12. Lepingu katkestamise puhul on (nimi.....) selts kohustatud üle andma (nimi.....) vallav. raamatukogu inventaari ning raamatud, mis on ostetud riigi ja omavalitsuse summadega, ja poole kingituste või annetuste teel saadud või trahvirahaga ostetud kirjandusest, mis omandatud käesoleva lepingu maksvuse kestes.

§ 13. Käesolev leping on valmistatud 2 eksemplaaris, millest jääb kummalegi lepingulasele üks, ning astub jõusse .....dal ..... 19..... aastal.

(koht)

(vallavalitsuse allkirjad)

(seltsi juhatuse allkirjad)

II. (nimi.....) seltsi raamatukogu toimkonna kodukord.

§ 1. (nimi.....) seltsi raamatukogu toimkond moodustatakse avalike raamatukogude seaduse alusel sama seaduse § 14 loeteldud ülesannete teostamiseks.

§ 2. Toimkond koosneb kolmest (nimi.....) seltsi peakoosoleku poolt üheks aastaks valitud liikmest, raamatukoguhoidjast ja ühest (nimi.....) vallavolikogu poolt nimetatud esindajast.

§ 3. Toimkonna esinduse koosoleku kutsub kokku raamatukoguhoidja, millisel valitakse toimkonna juhataja ühes abiga ja abikirjatoimetaja.

§ 4. Toimkonna juhataja ülesandeks on: toimkonna koosolekute kokkukuhtsumine, koosolekute juhatamine, vastuvõetud otsuste täitmine või teatamine vastavaile asutustele ning isikuile, toimkonna tegevuse korraldamine ja juhtimine.

§ 5. Toimkonna kirjatoimetajaks on raamatukoguhoidja.

§ 6. Toimkond peab oma korralisi koosolekuid vähemasti 6 korda aastas.

§ 7. Erakorralised koosolekud kutsutakse kokku tarviduse järgi toimkonna juhataja, (nimi.....) seltsi juhatuse, raamatukoguhoidja või valla esindaja nõudel.

Koosoleku kutsed saadetakse ühes päevakorraga kirjatoimetaja poolt toimkonna liikmeile kätte vähemalt 3 päeva enne koosolekut.

§ 8. Toimkonna koosolekud on otsusevõimsed, kui koos on vähemalt kolm liiget, nende hulgas kas toimkonna juhataja või ta abi ja kirjatoimetaja või ta abi.

§ 9. Otsused tehakse lihthäälteenamusega. Häälte pooleks langemisel on otsustav juhataja hääl.

§ 10. Toimkonna koosoleku käik märgitakse toimkonna protokolliraamatusse.

Protokollis peab olema tähendatud: koosoleku aeg, koht, osavõtjate nimed, juhataja ja kirjatoimetaja nimed, koosoleku algus, päevakord ja lõpp ning vastuvõetud otsused.

§ 11. Protokoll loetakse ette samal koosolekul ning kirjutatakse alla kohe juhataja, kirjatoimetaja ning vähemalt ühe liikme poolt.

§ 12. Kui (nimi.....) vallaomavalitsus ei täida avalike raamatukogude seadust või selle alusel antud määrusi või (nimi.....) seltsiga sõlmitud lepingut, siis on toimkond kohustatud sellest (nimi.....) maakoolivalitsusele teatama.

§ 13. Toimkonna asjaajamine ning kirj vahetus toimub raamatukogu kaudu.

III. (seltsi nimi.....) raamatukogu tarvitamise määrused.

Vastu võetud seltsi peakoosolekul .....dal.....19.....

§ 1. (nimi.....) raamatukogu kasutamine sünnib alljärgneva kodukorra alusel:

§ 2. Igale lugejale antakse kuni kolm laenaja-kaarti.

§ 3. Iga kaardi kohta laenatakse ainult üks köide.

§ 4. Lugeja on igal juhul vastutav tema kaardiga laenatud raamatu eest.

§ 5. Raamatuid laenatakse ainult laenaja-kaardi ettenäitamisel.

§ 6. Raamatuid laenatakse kuni kolmeks nädalaks. Tarbekorral võib raamatukoguhoidja teaduslike raamatute laenuks olemise aega pikendada kuni kuue nädalani, kui nende peale ei ole esitatud nõudmisi teiste lugejate poolt.

§ 7. Raamatuid ei laenata nendesse perekondadesse, kus on nakkushaigeid.

Nakkushaigust põdeja kasutada olnud raamat tuleb kohe desinfitseerida pärast raamatukogusse toomist.

§ 8. Lugejalt, kes laenatud raamatuid õigeaks ajaks raamatukogusse tagasi ei ole toonud, võetakse trahvi*) .....sentikõitelt viivitatud nädala või selle osa eest.

§ 9. Lugejalt, kel puudub asutuste või luutud isikute sellekohane kirjalik vastutus, on raamatukoguhoidjal õigus võtta tagatist kuni *) ..... krooni kõitelt.

*) Trahvi ja tagatise määrad märgitakse ära pärast seda, kui maakoolivalitsus on nad kinnitanud.

§ 10. Pärast raamatukogu kasutamise lõpetamist võib lugeja sissenakstud tagatise nõuda tagasi ainult ühe aasta kestes.

§ 11. Raamatu rikkumise või kaotamise ku puhul, samuti mittetagasitoomise korral pärast kahekordset meeleühetust on raamatukoguhoidjal õigus (nimi.....) vallavalitsuselt nõuda, et see raamatukogu laiupidaja poolt määratud raamatu hinna kahekordses suuruses ühes viivilust ahviga lugejalt sisse nõuaks vastuvaidlematus korras.

§ 12. Raamatukogu laenutamise ning lauruumis on suitsetamine ja jooanud isikuil viibimine keeldud.

§ 13. Iga lugeja annab raamatukogu tarvitajate nimestikus oma allkirja, et ta käesolevat määrust tunneb ning enesele siduvaks ioeb.

IV. .... valla avaliku raamatukogu nõukogu kodukord.

§ 1. ....valla avaliku raamatukogu nõukogu asutatakse avalike raamatukogude seaduse alusel sama seaduse § 14 ettenähtud ülesannete teostamiseks.

§ 2. Nõukogu koosneb kolmest ..... valla volikogu poolt volikogu kestvuse ajaks valitud liikmest ja (kõigi valla piires asuvate avalike raamatukogude loetlus) raamatukoguhoidjaist.

§ 3. Nõukogu esimese koosoleku kutsub kokku (nimi.....) valla (nimi.....) raamatukoguhoidja, millisel valitakse nõukogu juhataja ja kirjatoimetaja ühes abidega.

§ 4. Nõukogu juhataja ülesandeks on: nõukogude koosolekute kokkukutsumine, koosolekute juhatamine, vastuvõetud otsuste täitmine või teatamine vastavale asutustele

või isikuile, nõukogu tegevuse korraldamine ning juhtimine.

§ 5. Nõukogu kirjatoimetaja valitakse raamatukoguhoidjaist.

§ 6. Nõukogu peab oma korralisi koosolekuid vähemalt kuus korda aastas.

§ 7. Erakorralised koosolekud kutsutakse kokku tarviduse järgi nõukogu juhataja, valla volikogu või -valitsuse ning ....valla avalike raamatukogude hoidjate nõudel.

Koosoleku kutse ühes päevakorraga saadetakse nõukogu liikmeile kirjatoimetaja poolt kätte vähemalt 3 päeva enne koosolekut.

§ 8. Nõukogude koosolekud on otsusvõimised, kui on koos vähemalt 3 liiget, nende hulgas juhataja või ta abi.

§ 9. Nõukogu võib otsustada ainult nendes raamatukogudes puutuvaid küsimusi, milliste raamatukoguhoidjad või nende asendajad on nõukogu koosolekul.

§ 10. Otsused tehakse liithääldenamusega. Häälte poolekslangemisel on otsustav juhataja hääl.

§ 11. Nõukogu koosolekute protokollid kirjutatakse nõukogu protokolliraamatusse.

Protokollis peab olema tähendatud: koosoleku aeg, koht, osavõtjate nimed, juhataja ja kirjatoimetaja nimed, koosoleku algus, päevakord, lõpp ning vastuvõetud otsused.

Protokollile kirjutavad alla kõik osavõtjad.

§ 12. Kui vallavalitsus ei täida avalike raamatukogude seadust, selle seaduse alusel antud määrusi, või vähendab nõukogu poolt tarviliseks tunnistatud raamatukogudeelarve summasid, siis on nõukogu sellest kohustatud teatama (nimi.....) maakoolivalitsusele.

Esimene üleriiklik teatrikongress.

Hiljuti, 2. ja 3. aprillil, suurel neljapäeval ja suurel reedel, peeti meie esimene teatri-
tegelaste kongress. Kohaks oli „Estonia“ kontsertsaal. Sellest osa võtma olid kutsutud üle maa kõigi teatrite kunsti alal lepinguosaised tegelased, kunstilised juhatused, teatriseltside esindajad, tuumuslikult teatrikunstis te-
gutsevad asjaarmastajad, maa-väikelevade juhid, teatriarvustajad. Kongressi alguseks, kella 11 hommikul, kogunes „Estonia“ kontsertsaa'i kaugelt üle kahesaja teatriinimese või lavategelase, nii või teisiti teatriga sidemes olija. Esindatud olid kõik meie tunnustatavad teatrid üle maa, oli arvustajaid ja ka maalavade juhte.

Kongressi päevakord oli õige laialdane. Re-

feraat oli nähtud ette isegi üle kahekümne, milline arv on väga suur. — Ja oli tõsiselt karta, kuidas kongress tuleb toime oma nii suure eeskavaga.

Referentidest jäi tulemata kolm. Kaks neist jõuti asendada. Ainult üks referaat langes seega välja. Ja suurte kongresside praksises tuleb sellist nähtust pidada kas või erakorraliseks.

Kongressi avamine aga vähekesegi viibis. Korraldava toimkonna poolt oli nähtud ette, et kongressi avavad pri. A. Konsa ja A. Trilljärvi, meie kaks vanimat näitlejat-pensionääri. Kuid hra Trilljärve tervis osutus liialt halvaks, arst keelas tal esinemise. A. Konsal ei võimaldunud sõita kohale. Ja siis avas

kongressi kultuurkapitali näitek. sihtkapitali v. esimees hra A. Lepp — oli ju sihtkp. valitsus ametlikult kongressi kokkukutsujaks. Avamisel loetakse ette Trilliärve tervitustelegr. ja A. Konsa kirjalik läkitus — õnnesoove ja soove, et näitlejad nüüd kokku tulles organiseeruksid ühiseks tervikuks, võitlevaks oma õiguste eest. Mõlemate läkitused võetakse vastu kiiduavaldustega. Kongress saadab neile vastu telegrammid.

Kongressi korraldava toimkonna sekretär paneb ette juhatajaks: A. Lauteri (Estoniast), E. Türgi (Vanemuisest) ja E. Venderi (Draamastuudiost, E. Haridusliidust). Need valitaksegi. Seesama paneb ette sekretariaati valida: E. Kink, O. Aloe, E. Reining, J. Tõnson, S. Lipp, A. Vismann ja A. Piller. Ka need valitakse. Seepeale võetakse vastu kongressi päevakord ümberpaigutustega.

Haridusministeeriumi poolt tervitab direktor G. Ney — soovides, et kongress kujuneks suureks sammuks eesti näitekunsti edendamisel. Soovib jõudu tööle.

Kongress jaguneb neljaks koosseisuks, kaks kummalgi päeval.

Esimese koosseis. Esimese referaadi peab A. Lepp: „Meie teatris tehtud töö viimase 6 kuu jooksul.“ Referent esitab andmeid. Möödunud aasta jooksul on lavastatud 110 näidendit, meist üle 70 uued teosed. Teatriil oli 61,6 miljonit väljaminekut. Toetust saadi kokku 25,6 miljonit. Estonia 13,2 miljonit, Vanemuine 6,7 miljonit. Suurteatritest sai toetust kõige vähem Draamastudio — 2 miljonit jne. Järgmise referaadi, V. Mettuse oma, kannab ette H. Piller: „Teatri kunstiline juhtimine“. Referent ses ei poolda teatriseltside teatrit, kus seltsi juhatus juhib teatri kunstilisi juhte. B. Linde refereerib teatrite repertuaarist märkides, et meil jälgitakse liialt saksa teatreid. Meie teatrite repertuaar sörgib saksa lavade lõa otsas. Seda aga ei tarvitseks olla. Esikohal tuleks pidada silmas algumärast näitekirjandust. Siis suurrahvaste lavatoodete kõrval jälgitagu ka väikerahvaste oma, kes meile kultuuriliselt on lähemal. Tõlkida tuleks võimalust mööda algkeelest. Tõlked olgu varustatud tõlkijate nimega — välja toodud eeskavadel.

A. Lauter: „Reži ja omateatri küsimus.“ Referent juhib tähelepanu puudustele, mis ilmnenud näitejuhi töö puhul. Näitejuhtidel tuleb olude sunnil saata välja kerget tööd. Vähemalt neli nädalat olgu näitejuhil aega režii tegemiseks. Tuleb arendada ansambli-mängu. Reži raamat jäägu näitejuhi omanduseks. Meie teatri eesmärk — areneda kammerteatri sihis.

Kogu looming teatris peaks sihitlema oma-

teatri kujundamist. Tuleb soodustada algupärast kirjandust.

Vahepeal saadetakse tervitustelegramm Soome teatripäevale.

Seega on kongressi esimene koosolek läbi.

Samal päeval kell 5 algab kongressi teine koosolek. Päevakorras väiketeatrite, asjaarmastuslike lavakunstide ja maa-väikelavade elu- ning kunstiküsimused. Esimesena refereerib O. Härm (Ugala). Märgib: väikelinnade publiku toetab oma teatreid jõudumööda. Ka kultuurkapital peaks toetama neid vääriiselt. On soovivat, et väiketeatrite näitlejad võiksid tutvuda suurlinnade teatrite tööga ja et viimaste näitejuhid käiksid esimestes andmas õpetust. B. Pärli märgib asjaarmastuslike lavakunsti-ürituste mõtet. Kutselises teatris on noortel raske pääseda edasi. Asjaarmastajaina on pealegi võimalik taotella ainuüksi kunstilisi ideale. Elukutseline teater võimaldagu neil kasutada oma ruume ja etteid.

Järgnevad ettekanded puudutavad eriti maateatrit. Peatume neil pikemalt, võttes arvesse ajakirja lugejaskonda, kus käesolev kirjutus ilmub.

K. Rutoff:

„Maa-väikelavade majanduslikke küsimusi.“

Maateatrite olukord on õige kehv. Kui linnateater või kool või haridustegurid üldse ei suuda tegutseda toetamata, siis provintsilinnad neid vähemasti ei maksusta lõbususmaksuga. Aga maavalitsused toetavad oma sajapealist maateatrit — etenduste lõbususmaksustamisega. Mitte tööpuudus, vaid kultuurinõlg on see, mis ajab erksamad maatenelased maalt linna.

Repertuaari puudus on maal praegu teravam kui kunagi varem. Menningu-aegne repertuaar sobis ka maalavadele, praegune suurteatrite kuningakodade või massdraama aga mitte. Algupäranditega pole praegu loqu parem. Ja peale lõbususmaksu tuleb siin veel tasuda autori honoraar. Sellest olukorrast tuleb pääseda välja.

E. Vender:

„Maa-väikelavade majanduslikke küsimusi.“

Maalavadel on raske võidelda majanduslike raskustega, kuna seni, hoolimata kõigist palveist k.k. näitekunsti sihtkapitalist saada toetust maalavadele pole antud muud vastust kui: ei! Raske on maalavade repertuaari küsimus. Tuleks luua keskus või teostada mõne oleva organisatsiooni kaudu ühiste näidendite kasutamist, samuti rekvisiidi ja

kostüümide kasutamist. Terav on ka ruumide küsimus. Eelmine haridusminister avaldas arvamist, et enne 5—6 aastat ei saa tulla küsimuse alla rahvamajade ehituseks toetuse andmine asunduskapitalist. Kõneleja rõhutab rahvamajade fondi loomise tarvidust.

Ettekannete puhul võeti rohkesti sõna. Näiteks „maaseltside maju“ ei pea soovitavaks hra Lemberg, kuna praegusedki ei leia kasutamist täiel määral, näiteks Kuremäel. Tuleks ehitada jõukohaselt.

Hra Pau (Tartu „Vanemuise“ esindaja) mõistab hukka seisukoha, et kõik teatrid tohivad pretendeerida toetusele. Sellele vaidleb vastu hra Harri, tähendades, et meil kultuuriküsimustes seni pole laiutatud ja et siin mingisuguste nõudmistega esinemine — on õigustatud. Maateatrid teevad samuti kõrget kultuuritööd, ja seda kongress peaks hindama ja toetama. Soovitab panna ametisse väikelavade dramaturgi. Hra Lembergi mõtteid pooldab ka hra Linde. Viimane peab laiutamiseks ka Haridusliidu näidendite kirjastamist.

Hra R. Kuljus maalib õige negatiivse pildi maalavade elust.

Tema kui näitejuhi-instruktori kogemuste järgi: maal tehtavat kohati pidusid, kus näitlejaid tuleb kokku kutsuda ja hoida koos ainult napsu ja maiustuste abil. Eelarveis figureerivad kulude hulgas näiteks tegelaste toitmis- ja viinarahad...

Hra Kink soovib arendada maaseltsimajade ehitamist ja seda tööd, mida teeb Haridusliit. Tuleks korraldada, et maakonna-linnade teatrid oleksid vastava maakonna tegevuses keskkohteks, kes varustaksid maaseltse vajalike nõuannete ja abinõudega.

Hra F. Põldroos: Praegune maaseltside tegevus areneb Haridusliidu kaudu, ülalt alla. Tegelikult peaks aga töö kujunema alt üles, s. o. tekkima koha peal. Maaseltsid ei tohiks võtta eeskujuks suurteatriteid, vaid nad peaksid arenema täiesti omapärasel suunas. Maaseltside juhtimist tuleb korraldada teisiti kui seni.

A. Antson rõhutab algupärase repertuaari vajadust maalavadel. Soovib, et siin kongress astuks konkreetseid samme. Vaidleb hra B. Lindega, kes ütleb, et Haridusliidu näidendite kirjastamine on tähtsat.

Hra Kruus kriipsutab alla maalavade repertuaari põuda. Näiteks „Tädi Jutta Kalkutast“ pole mängitud palju kordi mitte seepärast, et ta leiaks erilist poolehoidu, vaid seepärast, et pole, mida mängida. Soovitab isegi igasse maakonda panna ametisse instruktori, kelle ülesandeks oleks maalavade tegevuse jälgimine ning arendamine.

Hra Vender kaitseb Haridusliidu näidendite kirjastamist. Ka kaitseb ta maaseltside toetusi. Hra Põldmäe konstateerib, et maa pihta toodud negatiivsed andmed ei vasta tööle ja et kui maategelased vajavad ainult pisikest toetust maalavade kohendamiseks, siis sellele vastu vaielda oleks liigne. Ka Kr. Rutoff tõrjub sõna võttes tagasi hra Kuljuse süüdistusi. Oma poolt tähendab ta, et märgitud olud võivad tulla ette vahest ainult üksikuis kohtades. Sama märgib ka hra Herman.

Töime eelpool teatrikongressil maalavasid puudutavate referaatide sisu, isegi vaidluste käigu. Paaril korral paistis, nagu oleksid maa- ja linnalavade tegelased risti vastolus, ka kongressil juhtis sellele tähelepanu, et maa- ja linnategelased ei leia ühist keelt. Kuid tegelikult polnud see nii, üksikjuhtumeid ei tule üldistada. Linnanäitlejad konstateerisid et nad täie respektiga jälgivad maategelaste huve ja et vastolust või üleõla vaatamisest ei tohi kõnelda.

Kongressi teise päeva esimesel koosolekul kuulatakse referaadid: L. Kalmet: „Näitelavaline ettevalmistus meil“, A. Kase mets: „Teatri administratiivne juhtimine ja toetuste küsimus“, F. Põldroos: „Lavategelaste kutseühing“, J. Nerep: „Lavategelaste haigekassa“ ja H. Kukke: „Autoriõiguste Berni konventsioon“.

L. Kalmet märgib, et kõigil meie teistel kultuurialadel tegutsevad riiklikud kas muusika- või kunstikoolid. Lavakunstis see puudub. Tuleb luua seega kõikide teatrite toetusele ja kindlale aineisele alusele rajatud teatrikool. Selle küsimuse lahendamiseks moodustada teatritevaheline komisjon.

Aga ka näitlejad-näitejuhijad vajavad soodustusi edasiõppimiseks. Tuleb võimaldada välisstipendiume — õppeülesandel. Ka õpetajate seminarides tuleks käsitleda õppeainena lavakunsti.

A. Kase mets oma referaadis märgib, et teatri juhtimine sõltugu kindlaist kalkulationsioonidest. Teatritööd tuleb toetada välispoolt, kuid see toetus ei tohi kõikuda koogu aeg. Toetus olgu kindel pikema aja peale. Teatrite võlgadest vabanemiseks riik tuugu appi.

Korefereeris R. Kangro-Pool, kes tähendas, et meie teatril, näitlejail puudub juht — vaimne isa, kes viiks neid looma röömu ja hooqu. On vaid kõrge võimuses...

F. Põldroos märkis põhjusi, miks näitlejail on vaja liituda kutseühingusse Eesti Näitlejate Liit. Seda oma majandusliku olukorra parandamiseks, kutseoskuse ja üldise teatrikultuurilise tasapinna tõstmiseks. J. Nerep esitab lavategelaste sotsiaalse kindlustuse kava: asutatagu haigekassa. Selle sisetulekud oleksid:

1) Kultuurkapitali ja riigi eelarve korras saadavaist toetustest, 2) lavategelaste palku 2 prots. peetakse kinni haigekassasse. Ka teatrid maksaksid sinna. Sihtkapit. valitsusele tehtji üle ütlemine. Memorandum esitada valitsusele.

H. Kukke esitas resolutsiooni: tunnistada vajaliseks Berni autoriõiguste konventsiooni ülesütlemine. Memorandum esitada valitsusele.

Kongressi neljanda ning viimse koosoleku päevakorda jäid kolme viimase referaadi üle läbirääkimised, siis referaadid V. Mettas: „Teatriarvustus“, koreferent P. Olak, J. Pert: „Teatriluht, lavakunstilised publikatsioonid“, H. Vaks: „Teatrimuuseum“.

Elavaid läbirääkimisi tekkis „Teatriarvustuse“ puhul. Tunnistati vajaliseks: teatrid andku välja „aastaraamatuid“, lavategelaste üle esseede-monograafiate ilmutamist püüdku soodustada sihtk. valitsus, tuleb teatriluhte ilmutamisele leida teid. Otsustatakse asutada „teatrimuuseum“, kuhu koonduks iga teatri

arhiiv. Viimase korraldamiseks iga teater annaks sel hooajal etenduse. Valiti komisjon: H. Vaks, B. Linde, O. Aloe, kes asuks teatrimuuseumi eeltööde läbiviimisele.

Kell 1/212 öösel lõppes viimne koosolek, teatrikongress. Juhataja E. Vender tänas kokkutulnud liikmeid, märkis ka, et kongressi töö tulemused olenevad sellest, mis ulatuses kongressi otsused viiakse ellu.

Kongressi käigu kohta võib ütelda: kõik referaadid olid mõeldud, valmistatud ette. See andis neile teatava kaalu. Kaks pikka päeva sõeluti meie lavaelu. Kõneldi asjalikult. Heidet nalja. Jõuti teravusteni ja ränkade südistusteni. Sõnasoovijaid kogu aeg oli palju. Neid ei suudetud täiel määral rahuldada.

Vähemalt ühe aluse pani esimene teatrikongress — meie lavaelu, teatriküsimuste lahendamise kogu ulatuses, ühekorruga kogu riigis. Ja teisiti meie lavaküsimuste täieline lahendus pole ka võimalik.

J. Pert.

Teatrikongressil väikelavade kohta vastuvõetud resolutsioonid.

VI. Maanäitelavade kultuuri tõstmise küsimuses:

1. Tuleb seadusandlikul teel viia läbi, et lavalistelt ettekandelt võetavast lõbustusmaksust kohalik omavalitsus saaks ainult minimaalse osa, kuna muu osa läheks maalavade toetusfondi.

2. Luua „maalavade toetusfond“, kust antakse maalavade arendamiseks tarvilisi toetusi eeskätt näitelavade korraldamiseks ja repertuaari soetamiseks, samuti aga ka auhindadeks või töötasudeks aasta jooksul ilmunud paremate lavateoste eest.

Nimetatud fond moodustub a) riiklikest toetustest, b) maavalitsuste poolt lavalistelt etendustelt võetavast lõbustusmaksust, c) vabatahtlikest toetustest.

3. On soovitav, et Eesti Haridusliit maanäitelavade repertuaari ja tegevuse üksikajalisemaks läbiarutamiseks kutsuks kokku juba kõige lähemal ajal vastavate tegelaste nõu-

pidamise ja jatkaks enda peale võetud maalavade alatise korraldustöö juhtimist.

4. Maalavadele näitekursusi korraldavad asutused peavad panema rõhku juhataja ja õpetuse andmisele mitte ükski näitlemises, vaid ka olemas oleva väikelavadele sobiva repertuaari tundmaõppimisel; näitekunsti insiruktorite kõrval tuleb kutsuda ametisse vähemalt üks näitekirjanduse instruktor (dramaturg).

5. On soovitav, et väikelinnade teatrid võimalust mööda annaksid ka etendusi oma maakonna piires asuvais aleveis ja teistes rahvamajades (valdades), olles ühtlasi ka kohapealseks nõuandjaks ümberkaudsete maaväikelavade tegelasile.

6. Abirahade määramisel arvestatagu maakonnalinna tunnustatud teatri tööd ja tegevust ning ärgu kullustatagu kultuurkapitali summaksid väikeste näiteringide vahel.

Toimetusele saadetud raamatud.

Tervitus lahe tagant.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura'le tema saja-aastaseks juubelpäevaks Eesti Kirjanduse Seltsilt. Koguteos, 14 pildiga, 264 lk., hind 4 kr., kalingurkõites 5 kr. 50 s. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

Soome Kirjanduse Seltsil on püsivaid teeneid eesti kultuurilises arengus. Selle tunnustuseks juba 1881. a. annetati eriti selleks koostatud luulekogu seltsi 50 a. juubelpäevaks. Praegune aeg oma asjalikkuses reageerib aga teisiti. Nimelt sisaldab Eesti Kir-

janduse Seltsi poolt Soome Kirjanduse Seltsi 100 aasta juubeliks 16. märtsil 1931. a. avaldatud album peamiselt teaduslikke uurimusi rahvuskultuurilistelt aladelt A. Anni, V. Grünthal-Ridala, O. Liivi, J. Mägist, A. Saareste, H. Sepa ja A. Suitsu sulest. Need uurimused pakuvad tõsist huvi oma probleemistikult ja mõned nendest on juba pikkuseltki silmapaistvad. Edasi on albumis mälestusi M. J. Eisenilt, O. Kaldalt ja K. E. Söödilt. Pikemalt võtab ses osas sõna M. J. Eisen, kes valgustab Soome-Eesti kultuurilisi kokkupuuteid 50 a. tagasi. Juubelari enese tegevusest annab ülevaate A. Palm ja Fr. Tuglas tõstab esile Soome Kirjanduse Seltsi tähtsust Eesti kohta.

Aino Kallas: Valge laev.

Novellidekogu. Tõlkinud Friedebert Tuglas. 224 lk., hind 2 kr. 50 s. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

Aino Kalda toodang, mis äratanud haritud maailmas röömustaval viisil tähelepanu, on peaaegu viimсени saadaval ka eesti keeles. Käesolev kogu sisaldab „Lahkuvate laevade linnast“ ja „Võorast verest“ tuntud novelle, millest osa kuulub ka ingliskeelse „The White Ship“-nimelise kogu koosseisu. Aineks on siin lihtsate inimeste kangelaslik elu, salapärasuseni ulatuvad tungid, lihtsate hingede imeteldava kõrguseni ja selguseni tõusev armastus ning pilte liivaluuliteliselt Saaremaalt. Ajaliselt ulatub sündmustik keskaja hämarast Tallinnast kuni vaba Eestini.

Edgar Allan Poe: Valik luuletusi

ja esse „Kaarna“ tekkimisest. Tõlkinud Ants Oras. Hind 2 kr., ilukõites 2 kr. 50 s. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

Poe on mõjutanud mitut eesti kirjanikku ja on tõlgitud hoolega tema hirmu ja õuduse jutte. Kuid Poe hing on ometi luules: müstiliste põhijoontega, omaette ja harukordne, üksikasjus arenenud üllatava omapärasuseni ja kauguseni, ühte ja sama kohta inimhinges taguv, kuni see lööb hõõguma või päriselt lausa leegitsema, värsitehniliselt artistlik. Tema värsid pole rahvale laulmiseks, vaid luulet arvastavale isikule vaikuses maitsmiseks. Lauludele lisaks toob käesolev kogu Poe' esse „Kaarna“ tekkimisest, mis äratanud laialdast tähelepanu, ja sissejuhatus, mis annab tõlkija ülevaate Poe' elust ja loomingu.

Karl Skalbe: Põhjaneitsi.

Valik muinasjutte. Tõlk. M. Pukits. 180 lk., hind 2 kr. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

Karl Skalbe, läti nüüdisaja tähtsamaid kirjanikke, on leidnud enesele õnneliku väljenduse muinasjuttude kaudu. Neid on ta avaldanud mitu kogu ja võitnud üldise tunnustuse ja ka armastuse. M. Pukits on eestindanud neist valiku, mis meie lugejaie, eriti noorsoole, võiksid pakkuda tõsist huvi. Need pole mitte rahva muinasjuttude laadilised, vaid vanasse astjasse on kallatud uus viim. Räägitakse põhjaneitsist, hiiglasest, hingede metsast, seljapesijast saunas, koduhaldjast, kuninga ahjukütjast jne., kuid esitatud kujude kaudu otsitakse ja leitakse vastuseid praegusaja eluliste küsimustele. Jutud on pil-dirikkad, värvikad, tundesoojad, ilma labaste joonteta ja ühtlasi ka pisut romantilised ning sümboolsed.

G. Suits: Noor-Eesti nõlvakult.

Kahe revolutsiooni vahel. Esseed. Noor-Eesti kirjastus, 276 lk. Hind 2 kr. 75 s.

Sisu: Sünnisõnu. Võituse päevil. Kultuur ja poliitika. Noor-Eesti ajakirja saateks. Noor-Eesti ajakirja seismajäämise puhul. Meie kunst.ikkude elutüdimus. Noor-Eesti lähemaid ülesandeid. Elust, kunstist, näite-kunstist. Kultuur ja sõda. Eesti töövabariik. Surmanuhtlus. Noor-Eesti ajakirja kroonikast. Juhan Luiga Noor-Eesti sarostüüne. Kiri Kiirele. Tervitus Eino Leinole.

G. Suits on sellesse kogunud artikleid, mis puudutavad peamiselt Noor-Eesti kirjanduslikku liikumist ja sellega tihedasi seotud muid kirjanduslikke ja kultuurilisi küsimusi. Raamatu saatesõnas kirjutab ta: „Järgneval leheküljel leiab lugeja väikese valiku seni kogumata kirjutusi. Rea tunnismärke ühe nooruse ja vaimsuse arengust. Sugenevad lähedas ühenduses Noor-Eesti liikumisega, rühmitusega ja eeskavaga, näitavad need suelükked siin mõnevõrra ehk ka Noor-Eesti ideoloogilist palet.

Võib-olla suudab see raamatukene pisut kaasa aidata Noor-Eesti täpsemale tundma-õppimisele.

Maria Jotuni: Argielu.

Noor-Eesti kirjastus Tartus. 157 lk. Hind 2 kr. 75 snt. Tõlkinud Friedebert Tuglas.

See jutustus kuulub soome kirjanduse kõige väljapaistvamate teoste hulka. Ta sisu annab haruldaselt ilmeka ja tiheda läbilõike Soome külaelust. Tegevustik on piiratud üheainsa päevaga ja nii on teos õieti Joel Lehtose Pütkinotko eelkäijaks. Ta ilmus juba 1909. a., kuid oli oma olgugi äärmiselt rahvapärase, siis ometi erakordselt raskesti tõlgitava sõnastuse tõttu eesti lugejaile seni kättesaamatu. Üldse on Maria Jotuni ainus nimekaist soome kirjanikest, kes Eestis veel

vähe tuntud. Nüüd on ka tema peateos meil Fr. Tuglase tõlkes saadaval.

Arvid Järnefelt: Greeta ja tema Issand.

Jutustus soome keelest. Tõlkinud M. Raud. Noor-Eesti kirjastus, Tartus. 291 lk. Hind 3 kr. 75 s.

„Greeta ja tema Issand“ ei kuulu mitte üksi Järnefelti paremate tööde hulka, vaid ta on üldse tähelepanuväärne teos soome viimase aja kirjanduses.

Selle huvitava raamatu teeb eriti naudi-

tavaks lihtsus, millega suur inimese tunnja kirjeldab inimeste elukäiku ja jägib nende hingeelu, mis autori läbinägevuse tõttu saab meile lähemaks kui mõndki meid ümbritsevast elust. „On tunda,“ ütleb tuntud soome arvustaja dr. A. Anttila, „et sulge, mis kaunistamata on kirjeldanud Greeta elukäigu ja kujutanud ta vahekorrad Issandaga, on juhtinud kirjanik, kel on meile öelda midagi tõepoolest tõsist ja kelle mahe, harmooniline ja helge suhtumine elule sisendab lugesse erilise lohutuse ja turva tunde.“

Häälde- ja ilulugemiskunstist.

R. Engelbergil ainel K. Otto.

(Järg.)

5. **öö-ää** Röökima — rääkima, käärima — köörima, möönduma — määnduma, säädma — söötma, pöörane — määrane, nääri — nööri.
6. **u-uu** Kulu — kuule, tuule — tule, ruttu — ruutu, kuuri — kuri, julm — Juula, puuri — puri, muda — muuda, uurin — urin, lukk — luuk.
7. **uu-oo** Muud — mood, kuulma — koolma, soo — suu, puu — poo, tool — tuul, luule — loole, roos — kruus, juudas — joodaks, koor — kuur, huugab — hoogab.
8. **ü-üü** Küsi — küüsi, müüri — mürin, lüsi — lüüsi, rüüstma — rüüsimä, tütar — tüütas, küünima — küna, üürike — ürgama.
9. **üü-öö** Kүүrima — köörima, söötma — süütma, tüütama — töötama, nöör — müür, pүүdma — pöörma, vöödik — süüdik, lüüs — lööv, müüma — lööma.

a-d kui kõlavaimat ja täielisimat vokaali peab hääldeama puhtalt, mitte o ega õ lähedaselt.

Harjutus.

10. **a-o-õ** Kadu — kodu — kõdu, rõdu — rodu — radu, haavama — hoovama — hõõguma, rõõmus — roomas — raames, pais — poiss — põis, kõht — kaht — koht, taru — tõru — toru, nagu — nõgu — nogu, mõõna — maana — moona, olla — alla, sõõr — saar, kola — kale — kõle, lõõr — loor — laar, vargus — võrgus, õige — haige — oige.

õ-d ei tohi hääldeada segamini õ-ga või päris õ-na, nagu saarlased ja kadakad.

Harjutus.

11. Önnelik, hõiska, kõu, lõugama, põud, nõges, õgib, sõudma, tõukama, jõud, võim, tõmbab, võnge. Samuti ei tohi õ-d hääldeada vene **ы-na**, nagu setu ja osalt Võru murdes.

Harjutus.

12. Kõdi, põim, mõisa, rõõmus, õrn, lõoke, jõgi, võtma, tõistre, põõsas, nõnda, mõru, hõõruma, rõdu, põrin, võit, rõivas, sõsar. ä, e ja i tuleb hääldeamisest üksteisest hästi eraldada, ä-d ei tohi hääldeada a ega e lähedaselt (mitte **paike** ega **peike**, vaid **päike**); e-d ei tohi hääldeada ä ega i lähedaselt (mitte **määs** ega **miis**, vaid **mees**, mitte **käs**, **kis**, vaid **kes**); i-d ei tohi hääldeada e-lähedaselt (mitte **pedama**, vaid **pidama**) jne.

Harjutus.

13. **ä-a-e** Käsi — kasi — kesi, teie — taie — täie, kaar — keer — kää, vaga — väga — veega, segu — sägu — sugu, paras — pära — pori, mess — mäss — mass, räga — regi — raguma.
14. **e-i-ä** Leek — liik — läge, viin — veene — väana, tähti — tehti — tihti, säga — sega — siga, kära — kera — kiru, kes — käsi — kisu.
15. **i-e** Vinna — venna, kesa — kisa, rist — rest, peerg — piir, hilja — helja, meheke — mihuke, tiine — teeni, vemmal — vimmas, Miili — meeli, reede — riide, visin — vesin, seedi — siidi.

Vokaale sõna lõpul, kui nende eel on kaksik- ehk kahekordne konsonant, diftong raskel astmel või kui eelmises silbis on ülipikk vokaal, tuleb hääldeada lühidalt, järsult, väikese õhuvõu-õhuga.

Harjutus.

16. Võtma, lõhku, puhta, rasva, tõttu, kivvi, lappe, viita, üldse, sootu, koopa, tuula, neeme, väära, rööki, laante, küüni, tohtri, lõõma, hõiske, vahtu, kopsti, kunsti, puistu, kauni, kõike, puise, reaga, käole, teotu, liikme.

Vokaale hääldades tuleb lühike, pikk ja üli-pikk vokaal ilusasti üksteisest eraldada.

Harjutus.

17. Sama, saamatu, (pean) saama, räga, räagi, rääkima; pinu, piinata, piinama; löma, lõõmata, lõõma; kell, keelata, keelama; võre, võõras, võõra; tuli, tuulata, tuulama; müra, müürita, müürima; kole, kooli, koolina; risu, riisu, riisuma; lõbu, lõõbi, lõõpima; haru, haara-ta, haarama; ökitus, öögatus, ööki-ma; soni, soonitu, soonima; veri, veeretu, veerema; süva, süüvi, süüvima; pugu, puugi, puukima.

Järgnevaid vokaalide üldharjutusi lugedes tuleb eelmisi märkusi hästi silmas pidada.

Üldharjutused.

18. **A** Tasa, aralt vaatvad kaarnad, sala sahistavad haavad. Nagu rada Taara kangas; paha, palav maal ja tallal. Aga sarnast narritamist karda'i kaval vallavanem; saadud maksu raiskab vabalt — aprad ajad aitvad kaasa. Pastlad pan-naks lakka varna; jalavarjajaks saab saabas. Kannatage, kallid targad — magada saab salajagi. Raamat alla ahervarre; kalts ta sarja alla matku, paarist paigast parandagu.
19. **E** Keervee veereden mere selgesse merre, eemisten leeke teeb see peletis enne veel keren keset vee-reat neelet heredaid teritet, ker-geid leeke. Keeleten memme, kes heldel meel pe seb seebiga rebenend peeglit, ja seleten tei-stele enesest, ei keeldund me nen-dele petmast.
20. **I** Pisi-tilli, illi lilli
Mina viin siit kirikilma.
Ise hiilin ringi pilvi,
Kiindun pilvi siidipiiri.
Tiiivad viivad ilmalinna:
Millist kiha, kihinat,
Sibinat ning vibinat;

Sirin, pirin, ikk ning kiitis,
Viirastus ning sigri-migri
Viipab risti riideid siin.

21. **O** Hoolas poiss ja kompab kommat,
Koolon ongi kodus loet.—
Toovad, lollid, poisi kooli.
Orb on poiss, ei oska hoida
Jooksma roobasvoorist korraks;
Koolja rong ei oota rohkem.
Soo poiss, — sai kole koodi.
Roostes soo on tondi voodi.
Oli kord, et koolnut poodi;
Tohter hoidis roppu moodi.
22. **U** Tudu-ludu, tule ruttu
Kuula kurba muinasjuttu:
„Mullu nuumand kuri juudas
Hullu pukki; kussutanud,
Susutanud, musutanud.
Nuga kuid ei julgend pruuki,
Kui oll' tulnud suured pulmad.
Luurand hulga kuusid mures,
Kuni pukki oll' nurka surnud.“—
—Muinasjutt on juba kuulnud.
23. **Ä** Häiu, väsind käblik hällis! —
Kääna sääred särgi käikse; —
Näid mul väsind, jätsid kära.
Kärmelt lähvad päevad ära!
Äsja läikis päiksest särav
Nägu, käsi, rätt ja värav, —
Pääsu läinud, rääk veel prääksub,
Väik jäi sähvutama järgi.
Kääna sääred särgi käikse —
Häiu, väsind käblik hällis!
24. **Ö** Kössis lööper, mööndudes röö-
kiva kõnni, sööstus löövi. Jööba-
kas kõönard tõllerdas öösel mööda
pöörduvaid, nõörsirgeid rööpaid.
Pöörane köösner kööratas vööta-
ma mõörgavat kööstrit vöödiku,
nööbilise köörsikuga. Vööruuses
köögerdas töödi keelne, löösis tömbi
pöödlaga lööberdav söölas. Röögi-
sev söökija hööritas lööma töm-
bakat höölli.
25. **Õ** Öhtu öhud sööudvad öödselt,
löö lööril võim on löppend,
Öönelt, vööralt kölab jõgi,
pörgu körbe söörleb öhus. —
Öige röömsalt tömbab söödjä
möödul, möttes möötes jõge. —
Ömapuu öis löhnab örnalt,
Vöötes öötsva löhmus-söbra.—
Röödu kööval, öue võrgus
tööbras ögib möru nögest. —
Ölesölm, önge, võrke
pööleb mönes sööstra-pöösas.
(Järgneb.)